

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ 20-ԱՄՅԱԿԻՆ

Երևան
ԵՊՀ հրատարակչություն
2016

ՀՏԴ 340:06
ԳՄՊ 67.4
Ե 813

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ.Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Կ.Ա. Գևորգյան

Խմբագրակազմ՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ս.Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Գ.Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ս.Գ. Մեղրյան

Ե 540 ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու/ ԵՊՀ; Գլխ. խմբ.՝
Գ.Ս. Ղազինյան.– Եր.: ԵՊՀ, 2016, – 416 էջ:

Ժողովածուն ամփոփում է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետում 2015թ. դեկտեմբերի 8-ին տեղի ունեցած գիտաժողովի նյութերը՝ նվիրված ՀՀ սահմանադրությունը ընդունելու 20-ամյակին:

Այն ընդգրկում է իրավունքի գրեթե բոլոր ճյուղերի վերաբերյալ գիտական աշխատանքներ, որոնք աչքի են ընկնում բարձրացված հարցերի արդիանակությամբ, տեսական խոր վերլուծություններով և գործնական նշանակությամբ: Ժողովածուի մեջ տեղ են գտել ինչպես ճանաչված գիտնականների, այնպես էլ երիտասարդ դասախոսների ու ասպիրանտների աշխատանքները: Կարող է օգտակար լինել իրավաբան տեսաբաններին, իրավաստեղծ և իրավակիրառ մարմինների ներկայացուցիչներին, իրավունքի տարբեր հարցերով հետաքրքրվողներին:

ՀՏԴ 340:06
ԳՄՊ 67.4

ISBN 978-5-8084-2083-0

© ԵՊՀ հրատ., 2016
© Հեղ. խումբ, 2016

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐԹՈՒՐ ՎԱՂԱՐՇՅԱՆ

ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԸ ԵՎ
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ..... 6

ՎԻԿՏՈՐԻԱ ՕՀԱՆՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՍՅՈՒՆ 18

TARON SIMONYAN

LEGAL DYNAMICS IN SOCIAL SYSTEMS OUT OF EQUILIBRIUM: THE
PROBLEM OF RANDOM INTERVENTIONS..... 33

ՀԱՅՎ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԾԻՔԻ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ԻՐԱՎԱՍՏԵՂԾ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ..... 43

ԱՐԹՈՒՐ ՎԱՂԱՐՇՅԱՆ, ՆԱՐԻՆԵ ԴԱՎԹՅԱՆ

ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԱՆՓՈՓՈՒԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՄԿՋՐՈՒՆՔԻ
ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԻՐԱՎԱԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ (ՊԱՏՄԱՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)..... 53

ԳԵՎՈՐԳ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

ԵԱՏՄ-Ի ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԸ
ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 68

ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՆԱՍՅԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ
ՈՐՊԵՍ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՄՐԱՊՆԴՄԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔ 89

ՎԱՐԴԱՆ ԱՅՎԱԶՅԱՆ

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 110

ՍԱՄՎԵԼ ՍՈՒՐԱԴՅԱՆ

ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԼԻՑԵՆԶԱՎՈՐՈՒՄԸ, ՈՐՊԵՍ
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ՄԵԹՈՂՆԵՐ 124

ԱՐՄԵՆ ՀԱՅԿՑԱՆՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՄԲ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ 135

ԳՐԻԳՈՐ ԲԵՔՄԵՉՑԱՆ

ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌՈՂԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԴԵԼԻԿՏԱՅԻՆ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ 148

ՎԱՀԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՎԵՐՔԱՆՆԻՉ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՀՍՍԱԿԵՑՈՒՄԸ ԵՎ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿԻ
ՕԲՅԵԿՏԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ .. 167

ՎԱՀԱԳՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳՈՎ ԲՈՂՈՔԱՐԿՎԱԾ ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ
ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՎԵՐԱՅՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 186

ԳԵՎՈՐԳ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՊԱՅՄԱՆԻ ԽԱԽՏՈՒՄՈՎ
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԼՈՒԾՄԱՄԲ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ
ԽՆԴԻՐ ԾՈՒՐՋ 202

ՕԼԻՄՊԻԱ ԳԵՂԱՍՅԱՆ

ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՎՃԻՌՆԵՐՈՒՄ 213

ՎԱՐԴՈՒՇ ԵՍԱՅԱՆ

ՄՐՑԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 233

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԽԱՉԻԿՅԱՆ

ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ 245

ԱՆՆԱ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԱՐՏԱՑՈԼՈՒՄԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ 267

ՍԵՐԳԵՅ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

ՊԱՏԺԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՔՐԵԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ 282

ԱՐԹՈՒՐ ՂԱԶԻՆՅԱՆ

ՎԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՆՏԵԳՐԱՑԻՈՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻՆ
ԱՆԴԱՄԱԿՑԵԼՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 295

КНАРИК ВАРДАНЯН

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗАЩИТЫ
БЕЖЕНЦЕВ И УБЕЖИЩА В ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ РА 309

ԴԱՎԻԹ ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ

ԴԱՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՅՔՈՒՄ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԸ
ՓՈՓՈԽԵԼՈՒ ԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ՀՀ ՎՃՈՒՐԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԴԵՊԱՑԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ 330

ԱՐՄԵՆ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ՝ ՈՐՊԵՍ ՆՈՐ
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՈՎ ԲԱՑԱՌԿ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՀԻՄՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
ԲՆՈՒԹՍԱԳԻՐԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 338

ՍԵՐԳԵՅ ՄԱՐԱՐՅԱՆ

ԱՆՁԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՈՐՈՇ
ՀԱՐՑԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ ԽՈՒՁԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼԻՄ 338

ԱՐԹՈՒՐ ՉԱԽՈՅԱՆ, ԱՐՄԵՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՃԱՆԱԶՄԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ
ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ..... 399

**ՃԱՆԱԶՄԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ
ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ**

Արթուր Զախոյան

*ԵՊՀ քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի դոցենտ,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, Երևան քաղաքի
դատախազության ավագ դատախազ*

Արսեն Մարտիրոսյան

*ՀՀ ռստիկանության կրթահամալիրի ակադեմիայի քրեական
դատավարության ամբիոնի դասախոս, իրավաբանական
գիտությունների թեկնածու, դոցենտ,
Երևան քաղաքի դատախազության ավագ դատախազ*

Քննչական գործողությունների համակարգում իր կարևորությամբ և ունեցած նշանակությամբ էական դերակատարություն ունի ճանաչման ներկայացնելը: Պրակտիկան ապացուցել է հանցագործությունների բացահայտման գործում ճանաչման ներկայացնելու քննչական գործողության արդյունքների անգնահատելի ապացուցողական նշանակությունը, ինչով էլ պայմանավորված՝ այն երբեմն հանդիսանում է սկզբնական քննչական գործողություն:

Ճանաչման ներկայացնելու՝ որպես քննչական գործողության դատավարական և տակտիկական հիմնախնդիրները տարբեր ժամանակներում մշտապես գտնվել են կրիմինալիստների և դատավարագետների ուշադրության կենտրոնում: Հիշյալ քննչական գործողությանը իրենց աշխատություններում անդրադարձել են այնպիսի հայտնի գիտնականներ, ինչպիսիք են՝ Ն.Ն. Գապանովիչը, Ա.Յա. Գինզբուրգը, Ի.Ե. Բիխովսկին, Գ.Ի. Կոչարովը, Յվետկովը, Ռ.Ս. Բելկինը, Ն.Պ. Յաբլոկովը¹: Հայ իրավաբաններից հիշյալ քննչական գոր-

¹ Տե՛ս **Гапанович Н.Н.** Оpozнание в следственной и судебной практике. Тактика - Минск: Изд-во БГУ, 1978., **Гинзбург А.Я.** Оpozнание в следственной, оперативно-розыскной и экспертной практике. Учебно-практическое пособие; Под ред.: Белкин Р.С. - М., 1996., **Бурданова В.С., Быховский И.Е.** Предъявление для опознания на предварительном следствии. М., 1975., **Кочаров Г.И.** Оpozнание на предварительном следствии. М., 1955., **Цветков П.П.**

ծողությանը իրենց աշխատություններում անդրադարձել են Լ.Պ. Օհանյանը և Ա.Կ. Մինասյանը¹:

Ճանաչման ներկայացնելը որպես ինքնուրույն քննչական գործողություն նախատեսված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում (այսուհետև նաև՝ ՀՀ քր. դատ. օր), սակայն դրանում բացահայտված չէ այդ քննչական գործողության էությունն ու նպատակը: Օրենսդիրը սահմանափակվել է միայն ճանաչման ներկայացնելու տեսակների, դրանց իրականացման դատավարական կարգի և արդյունքների ամրագրմանը վերաբերող նորմերի սահմանմամբ (ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 221-224 հոդվածներ):

Տեսական գրականության մեջ մի շարք գիտնականներ փորձել են տալ ճանաչման ներկայացնելու հասկացությունը: Այսպես, Պ.Պ. Ցվետկովը ճանաչման ներկայացնելը բնորոշում է որպես «դատավարական գործողություն, որի ընթացքում վկային կամ այլ անձի ճանաչման է ներկայացվում ինչ-որ օբյեկտ՝ նպատակ ունենալով նույնացնել կամ պարզել դրա միևնույն խմբին պատկանելությունը, որը նախկինում ճանաչողը այդ կամ այլ հանգամանքներում տեսել է²:

Ա.Յա. Գինզբուրգը ճանաչման ներկայացնելը դիտում է որպես «ինքնուրույն դատավարական գործողություն, որի էությունը նախկինում տեսած օբյեկտի նույնությունը կամ խմբային պատկանելությունը պարզելն է»³:

Ա.Ռ. Ռատինովի կարծիքով, ճանաչման ներկայացնելը քննչական գործողություն է, որի ընթացքում վկան, տուժողը, կասկածյալը

Предъявление для опознания в советском уголовном процессе. Л., 1962, **Белкин Р.С.** Криминалистическая энциклопедия, 2-е издание, М., 2000, **Яблоков Н.П.** Криминалистика, издательство НОРМА, М., 2001:

¹ Տե՛ս **Օհանյան Լ.Պ** Կրիմինալիստիկա: ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2004, **Մինասյան Ա.Կ.** Ճանաչման ներկայացնելու դատավարական ու տակտիկական հիմքերը: Իրավ. գիտ. թեկն.ատենախոս. սեղմագիր: Եր., 2008:

² Տե՛ս **Цветков П.П.** Предъявление для опознания в советском уголовном процессе. Л., 1962. с. 10.

³ Տե՛ս **Гинзбург А.Я.** Опознание в следственной, оперативно-розыскной и экспертной практике. Учебно-практическое пособие; Под ред.: Белкин Р.С. - М., 1996. с. 11.

կամ մեղադրյալը, իրենց ներկայացված օբյեկտը մտովի համեմատելով նախկինում ընկալված անձի կամ առարկայի հետ, հանգում են հետևության դրանց նույնության, նմանության կամ տարբերության մասին¹:

Ռ.Ս. Բելկինի բնորոշմամբ ճանաչման ներկայացնելը դատավարական (քննչական կամ դատական) գործողություն է, որն իրենից ներկայացնում է դատավարության մասնակցի (հիմնականում՝ վկայի և տուժողի) գիտակցության մեջ մտավոր կերպով օբյեկտի նույնացում և հանդիսանում է կրիմինալիստիկական նույնացման տեսակներից մեկը²:

Իսկ Լ.Պ. Օհանյանի կարծիքով, ճանաչման ներկայացնելը նույնացման առկայության կամ բացակայության վերաբերյալ հետևություններ ստանալու նպատակով քննիչի կողմից իրականացվող իդենտիֆիկացման գործողություն է, որի բովանդակությունը կազմում է տարբեր օբյեկտներ բնութագրող հատկանիշների ուսումնասիրումը³:

Մասնագիտական գրականության մեջ միասնական մոտեցում չկա նաև ճանաչման ներկայացնելու նպատակների հարցում, սակայն գիտնականների մեծամասնության կարծիքով այդ քննչական գործողությունն իրականացվում է՝ նպատակ ունենալով պարզելու ներկայացվող օբյեկտի նույնությունը, նմանությունը (խմբային պատկանելությունը) կամ տարբերությունը, որը նախկինում ընկալել է ճանաչողը⁴:

¹ Տե՛ս **Ратингов А.Р.** Судебная психология для следователей. М., 2001. с. 313.

² Տե՛ս **Белкин Р.С.** Криминалистическая энциклопедия, 2-е издание, М., 2000, с. 146:

³ Տե՛ս Օհանյան Լևոն, Կրիմինալիստիկա, 2004, էջ 91:

⁴ Տե՛ս **Крылов В.В.** Актуальные проблемы опознания на предварительном следствии. Дисс. ... канд. юрид. наук. М., 1986. с. 44, **Крикунов А.Е., Маевский А.Ф.** Тактика и психологические основы предъявления лица для опознания на предварительном следствии: Учебное пособие. Киев, 1977. с. 6; **Шевчук И.В.** Уголовно–процессуальные, психологические и тактические аспекты предъявления для опознания лиц на предварительном следствии. Дисс. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 2001. с. 21.

Ճանաչման ներկայացնելու¹ հասկացությունը և նպատակը բացահայտված է նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագծում (այսուհետև նաև՝ Նախագիծ): Նախագծի 236-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ճանաչումը որոշակի անձի կամ օբյեկտի (առարկայի, փաստաթղթի, կենդանու, դիակի) նույնությունը պարզելու նպատակով այդ անձին կամ օբյեկտը մեղադրյալի, տուժողի կամ վկայի ընկալմանը ներկայացնելն է:

Կարծում ենք, որ Նախագծում ամբողջությամբ ներկայացված չէ ճանաչման ներկայացնելու նպատակը: Ինչպես վերը նշվեց, ճանաչման ներկայացնելու նպատակը ոչ միայն որոշակի անձի կամ օբյեկտի (առարկայի, փաստաթղթի, կենդանու, դիակի) նույնությունը, այլ նաև տարբերությունը պարզելն է: Հետևաբար, գտնում ենք, որ այն ևս պետք է իր ամրագրումը ստանա Նախագծի 236-րդ հոդվածի 1-ին մասում որպես ճանաչման ներկայացնելու նպատակ:

Ելնելով վերը նշվածից՝ կարելի է սահմանել, որ ճանաչումն հանդիսանում է որպես նույնացման եղանակ, իսկ ճանաչման ներկայացնելը՝ նույնացման միջոցով օբյեկտի նույնության, խմբային պատկանելիության կամ տարբերության որոշման նպատակով իրականացվող գործողություն:

Խոսելով ճանաչման ներկայացնելու քննչական գործողության մասին՝ անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ նաև տեսութ-

¹ Նախագծում հիշյալ քննչական գործողությունը անվանվում է ոչ թե ճանաչման ներկայացնել, այլ ճանաչում: Որոշ դատավարագետներ, անդրադառնալով «ճանաչում» և «ճանաչման ներկայացնել» հասկացությունների հարաբերակցությանը, արդարացիորեն գտնում են, որ «ճանաչում» անվանումը ամբողջությամբ չի արտացոլում հիշյալ քննչական գործողության էությունը, քանի որ ճանաչումը հանդիսանում է միայն ճանաչման ներկայացնելու քննչական գործողության կառուցվածքային մասերից մեկ և տարբերվում է դրանից սուբյեկտով և իրականացման նպատակով: Տե՛ս **Бурька Д.А., Егорова Е.В., Меркулова М.В.** Правовые и тактические особенности производства отдельных следственных действий: монография- М.: Юрлитинформ, 2015. с. 329, **Бурька Д.А., Решняк М.Г.** Предъявление для опознания: уголовно-процессуальный и криминалистический аспекты: Монография. – М.: Международный юридический институт, 2011. с 15-16.

յան մեջ և գործնականում վեճերի տեղիք տվող կրկնակի ճանաչման ներկայացնելու հարցին:

ՀՀ քրեական դատավարության գործող օրենսգիրքը այս առումով որևէ արգելք չի սահմանում: Այլ կերպ՝ քրեադատավարական գործող օրենսգրքի պայմաններում թույլատրվում է անձին կամ օբյեկտը (առարկա, փաստաթղթ, դիակ) մի քանի անգամ ճանաչման ներկայացնել: Գործնականում հանդիպում են այնպիսի դեպքեր, երբ մեղադրյալը լուսանկարով ճանաչման է ներկայացվում տուժողին, որի ընթացքում վերջինս հայտնում է, որ չի ճանաչում իրեն ճանաչման ներկայացված անձանցից ոչ մեկին: Այնուհետև, նույն օրը դիմում է հասցեագրում նախաքննության մարմնին՝ հայտնելով, որ ճանաչման ընթացքում չի ճանաչել իրեն մարմնական վնասվածք պատճառած անձին, քանի որ դեպքից հետո նա իր ծանոթի միջոցով իրեն է փոխանցել որոշակի գումար առողջությանը պատճառած վնասվածքի վերականգնման ծախսերը հոգալու համար, այդ իսկ պատճառով նշել է, որ չի ճանաչում իրեն ճանաչման ներկայացված անձին: Միաժամանակ, խնդրել է կրկին անգամ մեղադրյալի լուսանկարը ներկայացնել ճանաչման:

Հաջորդ օրը նախաքննության մարմնի կողմից մեղադրյալի լուսանկարը կրկին ճանաչման է ներկայացվել տուժողին, որի ընթացքում վերջինս հայտնել է, որ ճանաչում է իրեն ճանաչման ներկայացված ձախից 2-րդ լուսանկարում պատկերված անձին¹:

Կրկնակի ճանաչման ներկայացնելու արգելք նախատեսված է ՌԴ քրեական դատավարության օրենսգրքի 193-րդ հոդվածի 3-րդ մասում, համաձայն որի՝ *չի կարելի կրկնակի ճանաչման ներկայացնել անձին կամ առարկան այնպիսի հատկանիշներով, որով նախկինում ճանաչման է ներկայացվել*: Կրկնակի ճանաչման ներկայացնելու արգելք նախատեսող դրույթ ամրագրված է նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագիծի 236-րդ հոդվածում, որի 4-րդ

¹ Ներկայացված օրինակը վերցված է պրակտիկայից, պարզապես նախաքննական տվյալները չիրապարակելու նպատակով բերված օրինակում քրեական գործի հանգամանքները շարադրված չեն:

մասը սահմանում է, որ *կրկնակի ճանաչումն արգելվում է:*

Մեջքերված դրույթների համադրված վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ դրանք բովանդակային առումով տարբեր են: Մասնավորապես, ՌԴ քր. դատ. օր.-ը արգելում է անձին կամ առարկան կրկնակի ճանաչման ներկայացնել նույն հատկանիշներով, իսկ Նախագիծն ընդհանրապես արգելում է կրկնակի ճանաչման ներկայացնելը:

Պ.Պ. Յվետկովը գտնում է, որ կրկնակի ճանաչումը կարող է իրավաչափ համարչվել, եթե.

1) առաջին ճանաչումն իրականացվել է այնպիսի պայմաններում, որոնք չեն համապատասխանում ճանաչողի կողմից դեպքն ընկալելու պահի պայմաններին, ինչն ազդել է ճանաչման ճիշտ արդյունքների վրա (այսինքն՝ խախտվել են տակտիկական պահանջները),

2) քննչական գործողության արդյունքում ճանաչողը ճանաչել է ճանաչման ներկայացված անձին, սակայն ինչ-ինչ պատճառներով ակնհայտորեն սխալ բացատրություններ է տվել¹:

Ըստ Ա.Յա. Գինզբուրգի՝ անձին կամ առարկան կրկնակի կարող է ճանաչման ներկայացվել, եթե.

1) ճանաչումը իրականացվել է ավելի վատ ընկալված պայմաններում, քան այն, երբ ճանաչողը սկզբում տեսել է,

2) սկզբում անձը ճանաչման է ներկայացվել էապես տարբեր, սակայն ժամանակի ընթացքում առանձին նշաններ փոխվել են (չսափրված դեմք, երկար մազեր և այլն),

3) ճանաչողը հետագայում փոխել է իր սկզբնական դիրքորոշումը, որն արտահայտել էր ճանաչման ներկայացնելու ընթացքում,

4) նշված քննչական գործողությունը սկզբում իրականացվել է՝ հաշվի չառնելով պատահարի կամ այլ հանգամանքի արդյունք հան-

¹ См. у Цветков П.П., Предьявление для опознания в советском уголовном процессе: Л., 1962:

դիսացող ճանաչողի տեսողության ժամանակավոր կորուստը¹:

Հայրենական իրավաբաններից Ա.Ս. Դավթյանի կարծիքով՝ կրկնակի ճանաչումը հնարավոր է միայն այն դեպքերում, երբ առաջին ճանաչումը ժամանակից շուտ դադարեցվել է, կամ առաջին ճանաչման արդյունքները չեն համապատասխանում իրականությանը ոչ թե սուբյեկտիվ, այլ օբյեկտիվ պատճառներով: Օրինակ՝ ճանաչողը ֆիզիկական կամ հոգեկան ժամանակավոր բնույթի թերությունների պատճառով (մինչև ճանաչումը քննիչին անհայտ) օբյեկտիվորեն չի կարողացել կողմնորոշվել ժամանակի և տարածության մեջ²:

Պրակտիկայում հաճախ հանդիպում են իրավիճակներ, երբ սկզբնական հարցաքննության ընթացքում անձը այս կամ այն պատճառով չի նշում ճանաչման ենթակա օբյեկտի այնպիսի հատկանիշներ, որոնք կարող էին դրական արդյունք սպասեցվել, և այդ պայմաններում կատարվում է ճանաչում, սակայն հետագայում լրացուցիչ հարցաքննության ընթացքում նշում է ճանաչման ենթակա օբյեկտի այդ հատկանիշները: Կամ անձին լուսանկարով ճանաչման ներկայացնելուց հետո ճանաչման է ներկայացվում հենց անձին:

Քանի որ Նախագիծը որպես անձին ճանաչման ներկայացնելու տեսակ նախատեսում է նաև ձայնով ճանաչում, գործնականում հնարավոր է առաջանա այնպիսի իրավիճակ, երբ անձը ճանաչման ներկայացվի ձայնով, իսկ հետագայում անհրաժեշտություն առաջանա ճանաչման ներկայացնել հենց իրեն՝ անձին:

Այս առումով պետք է համաձայնվել Ա.Ա. Լևիի այն մոտեցմանը, որ բացառիկ դեպքերում արդեն իսկ կատարված ճանաչման արժանահավատությունը ստուգելու նպատակով կրկնակի ճանաչման ներկայացնելը թույլատրելի է, երբ.

1) պարզվում է, որ նախորդ ճանաչման ժամանակ ճանաչողը

¹ Sté u **Гинзбург А.Я.** Оpozнание в следственной, оперативно-розыскной и экспертной практике. Учебно-практическое пособие; Под ред.: Белкин Р.С. - М., 1996, էջ 37:

² Sté u **Դավթյան Ա.Ս.** Հանցագործություններ քննելիս տակտիկական հնարքների կիրառման թույլատրելիության սահմանները, Իրավ. գիտ. թեկն. ատենախոս.: Երևան, 2005, էջ 92:

գտնվել է որոշակի ժամանակավոր հոգեկան, տեսողական, լսողական խանգարման կամ ցավի ազդեցության մեջ, որի պայմաններում չէր կարող ճիշտ ընկալել,

2) պարզվում է, որ նախորդ ճանաչումն իրականացվել է առանց անհրաժեշտ նախապատրաստման, որի արդյունքում ընկալման արդյունքներն ավելի վատն էին, քան ճանաչվող անձի կամ օբյեկտի նախնական դիտարկման ժամանակ (վատ լուսավորություն, առավել հեռավոր տարածություն, ճանաչվողի արտաքինի փոփոխություն, օրինակ՝ բեղ-մորուք, աճած մազեր, դեմքի վնասվածքներ, առարկաների կեղտոտվածություն),

3) ճանաչվող անձի բացակայության կամ հիվանդ վիճակի, առարկայի բացակայության պատճառով ճանաչումը իրականացվել է նկարներով, իսկ հետո հնարավորություն է առաջացել անմիջական ներկայացնել ճանաչվող օբյեկտը¹:

Ընդ որում, կրկնակի ճանաչումը ուղղված է ավելի վաղ լուսանկարներով իրականացված ճանաչման ստուգմանը, այն թույլ է տալիս ճշտել օբյեկտի որոշ հատկանիշներ, լրացուցիչ ուշադրություն դարձնել ֆունկցիոնալ հատկանիշների վրա, որոնք նկարում արտացոլված չեն եղել (օրինակ՝ գույն, մակերեսի բնույթ, օբյեկտի հակառակ կողմ և այլն):

Կրկնակի ճանաչման դեպքում ճանաչվողը պետք է ներկայացվի այն նույն անձանց շարքում և նույն հագուստով, ինչ նախնական ճանաչման ժամանակ: Նույն առարկաների շարքում էլ պետք է ներկայացվի ճանաչվող օբյեկտը:

Կրկնակի ճանաչման ներկայացնելու տեսանկյունից Նախագծում տեղ գտած կարգավորումը գործնականում կարող է առաջացնել որոշակի խնդիրներ, քանի որ վերը նշված բոլոր իրավիճակներում երկրորդ անգամ ճանաչում չի կարող իրականացվել, քանի որ դրանք կդիտվեն կրկնակի:

¹ Տե՛ս **Левин А.А.** Справочная книга криминалиста, изд. НОРМА, М., 2000, էջ 166:

Կարծում ենք, սույն հարցի վերաբերյալ ավելի ճիշտ մոտեցում է որդեգրել ՌԴ քրեական դատավարության օրենսգիրքը՝ սահմանելով, որ չի թույլատրվում կրկնակի ճանաչման ներկայացնել անձին կամ առարկան այնպիսի հատկանիշներով, որով նախկինում ճանաչման է ներկայացվել: Այսպիսի կարգավորման պարագայում վերը նշված իրավիճակների դեպքում կատարված ճանաչումը չի կարող համարվել կրկնակի, քանի որ սկզբնական ճանաչման հետ համեմատած՝ իրականացվել է այլ հատկանիշներով:

Հաշվի առնելով վերագրյալը և ապագայում պրակտիկայում խնդիրներից խուսափելու նպատակով՝ գտնում ենք, որ Նախագծի 236-րդ հոդվածի 4-րդ մասը պետք է ներկայացվի այնպիսի ձևակերպմամբ, ինչպես ամրագրված է ՌԴ քրեական դատավարության օրենսգրքում:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 221-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ ճանաչման համար որևէ անձի վկային, տուժողին, կասկածյալին, մեղադրյալին ներկայացնելու անհրաժեշտության դեպքում քննիչը վերջիններիս նախապես հարցաքննում է այդ անձի արտաքին տեսքի ու նշանների և այն հանգամանքների մասին, որոնցում ճանաչողը տեսել է այդ անձին: Նույնաբովանդակ դրույթ նախատեսված է առարկան ճանաչման ներկայացնելու մասով (ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 222-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Գործնականում հաճախ հանդիպում են այնպիսի իրավիճակներ, երբ հարցաքննվողը նշում է, որ հիշում է քննությանը հետաքրքրող անձին, կճանաչի նրան, սակայն չի կարողանում վկայակոչել նրան ճանաչելը հնարավոր դարձնող կոնկրետ հատկանիշներ: Իրավաչափ հարց է առաջանում. հիշյալ իրավիճակում թույլատրվում է, արդյոք, անձին ճանաչման ներկայացնել, թե՛ ոչ: Նշված հարցի վերաբերյալ միասնական մոտեցում չկա ինչպես պրակտիկ աշխատակիցների, այնպես էլ գիտնականների շրջանում: Այսպես, հեղինակների մի մասը գտնում են, որ նշված իրավիճակում ճանաչ-

ման ներկայացնելը լիովին հիմնավորված է¹, իսկ հեղինակների մյուս մասը ժխտում է հիշյալ դեպքում ճանաչման ներկայացնելը²: Այդպիսի տարբերակված մոտեցում առկա է նաև պրակտիկ աշխատողների շրջանում:

Կարծում ենք, որ նշված դեպքերում ճանաչում չպետք է իրականացվի, քանի որ անձի կողմից ճանաչվողին ճանաչելու վերաբերյալ հայտնելը կարող է տեղի ունենալ ինքնաբերաբար, իսկ հիմնական հատկանիշները նրա մոտ կարող է տպավորված լինել ենթագիտակցական մակարդակում: Միաժամանակ, արժանահավատությունը նշված ճանաչման խիստ կասկածելի է: Բացի այդ, ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 221-րդ հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է, որ «ճանաչում չի կատարվում, իսկ կատարվածը չի կարող ճանաչվել հիմնավորված, եթե ճանաչողը նշել է այնպիսի հատկանիշներ, որոնք իրենց անորոշության պատճառով բավարար չեն ճանաչվողի անձի նույնացման համար»:

Միաժամանակ, պրակտիկայում տեղ գտած նշված իրավիճակներից խուսափելու համար անհրաժեշտ է հարցաքննության ընթացքում անձին օգնել, որպեսզի նշի անձի ճանաչումը հնարավոր դարձնող բավարար հատկանիշներ: Այլ կերպ՝ ճանաչման ներկայացնելու քննչական գործողության արդյունքների հուսալիությունը մեծապես կախված է մինչև ճանաչման ներկայացնելը ճանաչողի հարցաքննության ճիշտ կազմակերպումից, քանի որ ճանաչման հիմքում ընկած են այնպիսի բարդ հոգեբանական երևույթներ, ինչպիսիք են՝ դիտելը, ընկալելը, հիշելը, վերարտադրելը: Տեսողությունը, լսողությո-

¹ Տե՛ս **Шевчук И.В.** Уголовно-процессуальные, психологические и тактические аспекты предъявления для опознания лиц на предварительном следствии: дисс. канд. юрид. наук. Волгоград, 2001, с. 71, **Леви А.А., Пичкалева Г.И., Селиванов Н.А.** Получение и проверка показаний следователем. 1987, Справочник. М. Юридическая литература. с. 42, **Ратинов А.Р.** Судебная психология для следователей. М., 2001. С. 322.

² Տե՛ս **Исаева Л.** Предъявление лиц для опознания // Законность. - М., 2002, № 10. - с. 20, **Корухов Ю. Г.** Предъявление для опознания на предварительном следствии и в суде. М., 1968. с. 18.

յունը, շոշափելիքը այն ուղիներն են, որոնց միջոցով ճանաչողը ընդունում է օբյեկտի հատկանիշները, իսկ հիշողությունը նշվածների միջոցով ընկալվածի գիտակցման արտացոլումն է, և այն բնութագրվում է ծավալով, արագությամբ, ճշգրտությամբ և տևողությամբ: Այդ հոգեբանական երևույթների վրա դրական կամ բացասական ազդեցություն են ունենում օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ բազմաթիվ գործոններ, օրինակ՝ լուսավորությունը, տարածությունը, անձի տեսողությունը, մասնագիտությունը և այլ: Ընկալումը անձի տեսածի արտացոլումն է կոնկրետ կերպարի ձևով, իսկ հիշելը սերտորեն կապված է վերարտադրության պրոցեսի հետ: Վերարտադրությունը երևույթի կամ անձի արտաքինի վերաբերյալ տվյալների գրավոր կամ բանավոր շարադրումն է, որի միջոցով ստացվում է անձի արտաքին հատկանիշների վերաբերյալ ինֆորմացիան, իսկ այդ ինֆորմացիայի մաքրությունը կախված է ոչ միայն ընկալելու և հիշելու որակից, այլև հարցաքննվողի գրագիտությունից, ինտելեկտից, բնավորությունից, ինչպես նաև հարցաքննության վարման կարգից և տակտիկայից:

Գրականության մեջ տարբերվում է ճանաչման երկու տեսակ՝ համադրական և վերլուծական¹: Համադրական ճանաչման դեպքում անձը ճանաչում է միանգամից՝ առանց օբյեկտի հատուկ հատկանիշների վերլուծության (օրինակ՝ ծանոթ օբյեկտների ճանաչումը, որոնք ճանաչողին հաճախ են հանդիպել), իսկ վերլուծականի դեպքում ճանաչման գործընթացն անձի մոտ տեղի է ունենում օբյեկտի առանձին հատկանիշների առանձնացման ճանապարհով օբյեկտի ընդհանուր պատկերը ստեղծելով, որի արդյունքում է ձևավորվում օբյեկտի նույնության, նմանության կամ տարբերության վերաբերյալ վերջնական եզրահանգումը: Բացի այդ, ճանաչման ժամանակ ճանաչողի մոտ նախ յուրացվում է օբյեկտի տարբերիչ հատկանիշները նմանատիպ օբյեկտներից (ձևավորման փուլ), որից հետո այդ հատկանիշներն օգտագործվում է տվյալ օբյեկտը նման այլ օբյեկտներից տարբերելու համար (ճանաչողական փուլ):

Ճանաչումը մեծապես կախված է նաև ճանաչողի ամենատար-

¹ Ст 'у Шехтер М.С. Психологические проблемы узнавания, М., 1967, с. 47.

բեր որակներից՝ տարիքից, սեռից, հասակից, մարմնակազմությունից, մասնագիտությունից, կենսափորձից, գիտելիքներից: Այսպես, երեխաները չափահաս անձին կարող են բնութագրել «ծեր, հսկա, աժդահա», տարեց մարդիկ 30-40 տարեկաններին՝ «երիտասարդ», ցածրահասակը միջահասակին՝ «բարձրահասակ», նիհարը միջին մարմնակազմություն ունեցող անձին՝ «գեր», միաժամանակ երկու տարբեր տարիքի կամ հասակի անձանց բնութագրելիս անձը կարող է մեկին ներկայացնել «տարիքով կամ բարձրահասակ», իսկ մյուսին՝ «երիտասարդ կամ ցածրահասակ» այն պայմաններում, երբ նրանց տարիքի կամ հասակի տարբերությունը կարող է մեծ չլինել:

Նշվածից հետևում է, որ քննիչը ճանաչողի նախնական հարցաքննության ժամանակ պետք է հստակեցնող, ստուգող հարցերի միջոցով նրանից որքան հնարավոր է շատ հատկանիշներ պարզի և հստակեցնի, իսկ դրա համար կարևոր նշանակություն ունի հարցաքննվողին օգնելու հարցում քննիչի ակտիվ միջամտությունը: Ճանաչողի նախնական հարցաքննության ժամանակ քննիչը չպետք է բավարարվի ճանաչվողի արտաքինի վերաբերյալ ազատ, ընդհանուր «բացատրություններով», այլ պետք է հարցերի միջոցով պարզի ճանաչվողի մտավոր տարիքը, հասակը, կեցվածքը, գլխի, դեմքի ձևը, ճակատի, հոնքերի, աչքերի, քթի, ականջների, շրթունքների, բերանի, ծնոտի, պարանոցի, ուսերի, մազերի, բեղերի, ինչպես նաև հագուստի, գլխարկի, կոշիկների, ֆիզիկական արատների, դաջվածքի և այլ առանձնահատկությունների մասին տվյալներ: Բացի այդ, քննիչը պետք է համոզվի, որ դրանք հարցաքննվողին հասկանալի են, անհրաժեշտության դեպքում դրանք պետք է ցույց տալ նկարների վրա, պարզաբանել առանձին դետալների նշանակությունը, ըստ անհրաժեշտության՝ համեմատություն անցկացնել այլ տվյալների հետ: Այլ կերպ ասած՝ հարցաքննվողին ճիշտ կողմնորոշելու և օգնելու համար պետք է ցույց տալ դիմանկարներ, ֆոտոռոբոտներ, իսկ անհրաժեշտության դեպքում հարցաքննությունը մասնակից դարձնել համապատասխան մասնագետի (գեղանկարչի, լուսանկարչի):

Կրիմինալիստիկական տակտիկայի կողմից մշակված հանձ-

նարարականների համաձայն՝ եթե ճանաչողի նախնական հարցաքննությունը կատարվել է մակերեսային, ապա մինչ ճանաչումը պետք է լրացուցիչ հարցաքննությամբ մանրակրկիտ հարցերի միջոցով հստակեցնել հնարավորինս շատ անհատական տվյալներ:

Կարևոր է նաև, որ ճանաչողին հարցաքննելիս քննիչը պարզի այն պայմանները, որոնցում նա տեսել է հանցանք կատարած անձին, իսկ հարցաքննելիս քննիչը պետք է ղեկավարվի «բանավոր պատկերի» համակարգով՝ հատկանիշների միասնականությունն ու ներկայացման մատչելիությունը պահպանելու նպատակով:

Ճանաչման ներկայացնելու քննչական գործողության հետ կապված՝ կարևոր է նաև այն անձանց ճիշտ ընտրությունը, ում հետ միասին պետք է ճանաչման ներկայացվի ճանաչվողը: Այս առումով ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 221-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սամանում է, որ ճանաչման ենթակա անձը ներկայացվում է ճանաչողին նույն սեռի և արտաքինով ու հագուստով ճանաչվողին հնարավորին չափ նման առնվազն երեք այլ անձանց հետ: Եթե բացակայում է հնարավորին չափ նմանությունը, անկասկած նվազում է ճանաչման արժանահավատությունը: Ընդ որում, ինչպես նշվում է գրականության մեջ, գերակայություն պետք է տալ տարիքին, ազգությանը, նույնիսկ վնասվածքների նմանությանը¹:

Արտաքննապես նման ասելով՝ հասկացվում են մարդիկ, որոնց մոտ բացակայում է տարիքի, հասակի, կազմվածքի, դեմքի տարբեր մասերի ձևերի, մազերի, դեմքի գույնի, սանրվածքի զգալի տարբերությունը: Միևնույն ժամանակ, չպետք է ներկայացվեն միմյանց շատ նման անձինք, քանի որ դա ևս կարող է դժվարացնել ճանաչումը և հանգեցնել սխալների:

Անթույլատրելի է, որ անձինք, որոնց մեջ ներկայացվում է ճանաչողը, նախապես ճանաչողին ծանոթ լինի:

Ճանաչման ներկայացնելու արձանագրության մեջ պարտադիր պետք է նշվեն ոչ միայն ստատիստների անկետային տվյալները, այլ

¹ Ст' у **Кальницкий В.В.** Следственные действия: Учебное пособие. 2-е издание, перераб. и дополн. Омск, 2003, էջ 72:

նան նրանց ֆիզիոլոգիական և ֆունկցիոնալ հատկանիշները, որոնք համապատասխանում են ճանաչվողի հատկանիշներին: Ստատիստների ոչ միայն ֆիզիոլոգիական և ֆունկցիոնալ նմանությունը, այլ նաև հագուստը նույնպես կարևոր նշանակություն ունի:

Գործնականում հաճախ պաշտպանության կողմը վիճարկում է ճանաչման ներկայացնելու արձանագրության թույլատրելիությունը այն հիմնավորմամբ, որ կասկածյալը կամ մեղադրյալը ճանաչման է ներկայացվել արտաքինով և հագուստով նրանից ակնհայտ տարբերվող 3 այլ անձանց շարքում:

Նմանատիպ խնդիրներից խուսափելու համար անհրաժեշտ է պատշաճ նախապատրաստվել հիշյալ քննչական գործողության կատարմանը և ճանաչման ներկայացնելուց առաջ ընտրել այնպիսի ստատիստներ, ովքեր իրենց արտաքին տեսքով և հագուստով նման լինեն ճանաչման ենթակա անձին, որ հետագայում չվիճարկվի այդ քննչական գործողության արդյունքում ձեռք բերված փաստական տվյալի արժանահավաստությունը:

Պրակտիկայում որոշ դեպքերում թույլ տրվող սխալներից է նաև այն, երբ տուժողին (վկային) ըստ հաջորդականության լուսանկարով ճանաչման են ներկայացվում երկու մեղադրյալներ՝ փոխելով միայն մեղադրյալների լուսանկարները: Նշված կարգով կատարված ճանաչման արձանագրությունները թիվ ԵԿԴ/0059/01/14 քրեական գործով Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին աստիճանի դատարանը ճանաչել է անթույլատրելի ապացույց հետևյալ պատճառաբանությամբ. «Ինչ վերաբերում է լուսանկարով ճանաչման ներկայացնելու մասին արձանագրություններին, ապա նախ՝ դատարանը արձանագրում է, որ դրանք կատարվել են դեպքից 11 ամիս անց, և ճանաչողներին ներկայացվել են նույն անձանց լուսանկարները, նույն հաջորդականությամբ ու դրանցում փոփոխվել է միայն մեղադրյալների լուսանկարները: Հետևաբար պարզ է, որ ճանաչողը դրանց միջից կնշի իրեն

նոր ներկայացված անձի լուսանկարը¹»:

Եվ վերջապես, գործնականում ոչ հաճախ, սակայն ստեղծվում են իրավիճակներ, երբ ճանաչողը նշում է այնպիսի հատկանիշներ, որոնք իրենց որոշակիության առումով բավարար են նույնացման համար, սակայն տակտիկական տեսանկյունից նպատակահարմար չէ ճանաչում կատարել: Օրինակ՝ ավագակության փաստի կապակցությամբ հարուցված քրեական գործով վարույթի ընթացքում հարցաքննվելիս տուժողը նշել է ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի ճանաչումը հնարավոր դարձնող բավարար անհատականացնող հատկանիշներ: Հետագայում ձեռնարկված օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների արդյունքում հիշյալ հանցագործությունը կատարելու կասկածանքով բերման է ենթարկվել և «02» հաղորդման ժամանակ մի շարք այլ հանցագործությունների բացահայտման հետ միաժամանակ նշված ավագակությունը ներկայացվել է որպես բացահայտված հանցագործություն, իսկ որպես կատարող անձ ներկայացվել է բերման ենթարկվածը: Այնուհետև, հաղորդաշարի ցուցադրումից մի քանի օր անց բերման ենթարկված անձը՝ որպես ավագակություն կատարող, ճանաչման է ներկայացվել տուժողին, որին վերջինս ճանաչել է և հայտարարել, որ իրեն ճանաչման ներկայացված անձին որպես ավագակություն կատարողի տեսել է նաև «02» հաղորդման ժամանակ: Նշված քննչական գործողության արձանագրությունը հետագայում պաշտպանության կողմը վիճարկել է այն պատճառաբանությամբ, որ նկարագրված պայմաններում տուժողը ակնհայտորեն կճանաչեր ցուցադրված անձին²:

Նշված խնդիրը բուռն քննարկումների առիթ է հանդիսացել ինչ-

¹ Տե՛ս Թիվ ԵԿԴ/0059/01/14 քրեական գործով Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռը (<http://www.datalex.am/>):

² Ներկայացված օրինակը վերցված է պրակտիկայից, պարզապես նախաքննական տվյալները չիրապարակելու նպատակով բերված օրինակում քրեական գործի հանգամանքները շարադրված չեն:

պէս մասնագիտական գրականության մեջ¹, այնպէս էլ պրակտիկ աշխատողների շրջանում:

Մեր կարծիքով, այնպիսի հանգամանքներ, որոնք բացառում են ճանաչման ներկայացնելը, և չպետք է այս քննչական գործողությունը կատարել, կարող են հանդիսանալ, եթե.

1) ճանաչողն ունի ճանաչմանը խոչընդոտող ֆիզիկական կամ հոգեկան թերություններ,

2) ճանաչվող օբյեկտը չունի որոշակի հատկանիշներ, որոնք թույլ կտան բացահայտել այն,

3) ճանաչողը մասնակցել է քննչական կամ դատավարական այնպիսի գործողությունների, որի ընթացքում նա արդեն ընկալել է համապատասխան օբյեկտի անհրաժեշտ հատկանիշներ (օրինակ՝ գնություն, առերեսում, փորձարարություն և այլն),

4) ճանաչողը մինչև քրեական գործ հարուցելը պատահաբար տեսել և ընկալել է ճանաչման ենթակա օբյեկտը,

5) ճանաչվող օբյեկտը իր անհատական հատկանիշներով եղել է հանրահայտ կամ հանրամատչելի,

6) ճանաչողը հետաքննության, նախաքննության ընթացքում կամ օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների ժամանակ արդեն ճանաչել է ճանաչման ենթակա օբյեկտը:

Եզրափակելով անհրաժեշտ է փաստել, որ վերը նշվածը վերաբերում է ոչ բոլոր հիմնախնդիրներին, որոնք կապված են ճանաչման ներկայացնելու բարդ քննչական գործողության հետ: Միաժամանակ, սույն հոդվածի շրջանակներում արծարծված խնդիրների լուծման վերաբերյալ ներկայացված լուծումները հնարավորություն կտան խուսափել պրակտիկայում հիշյալ քննչական գործողության իրականացման ընթացքում հաճախ թույլ տրվող սխալներից:

¹ Ст' у Справочная книга криминалиста, отв. ред. **Селиванов Н.А.**, М., 2000, Руководство для следователей, под. ред. **Снеткова В.А.**, М., 1998, **Аверьянова Т.В.**, **Белкин Р.С.** и др., Криминалистика, 2-е издание, М., 2003 և այլն:

SOME PROCEDURAL AND TACTICAL PROBLEMS OF THE IDENTIFICATION PARADE

Artur Chakhoyan

*Docent of the YSU Chair of Criminal Procedure and Criminalistics,
Candidate of Legal Sciences,
senior prosecutor of Yerevan Prosecutor's Office*

Arsen Martirosyan

*Senior prosecutor of Yerevan Prosecutor's Office,
Candidate of Legal Sciences*

The article is devoted to procedural and tactical problems of one type of investigative actions provided by the Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia - identification parade. In this article, the authors present the concept of an investigative action, its purpose, the problem re-identification parade. In this aspect, not only the norms of the current Criminal Procedure Code, but as well as relevant provisions of the draft Code of Criminal Procedure have been analyzed. As part of the article the subject of a negotiated have also become common practice issues, such as: the identifier states that he can identify a person, who has potentially committed a crime, but can not designate individualizing features sufficient for the identification parade, or describes the sufficient criteria for identification, but for tactical reasons the investigative action is inappropriate. In light of these problems, the reviewers present concrete proposals aimed for improving the efficiency of the investigation and evidentiary significance derived from its holding of data, as well as contributing to the correct orientation of the practice.

НЕКОТОРЫЕ ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ И ТАКТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕДЪЯВЛЕНИЯ ДЛЯ ОПОЗНАНИЯ

Артур Чахоян

Доцент кафедры уголовного процесса и криминалистики ЕГУ, кандидат юридических наук, старший прокурор прокуратуры города Еревана

Арсен Мартиросян

Доцент кафедры уголовного процесса Образовательного комплекса полиции РА, кандидат юридических наук, старший прокурор прокуратуры города Еревана

Статья посвящена процессуальным и тактическим проблемам одного из вида следственных действий, предусмотренных уголовно-процессуальным кодексом РА, - предъявлению для опознания. В данной статье авторы представляют понятие данного следственного действия, его цель, проблемы повторного предъявления для опознания. В данном аспекте были проанализированы нормы не только действующего УПК РА, но и соответствующие положения проекта УПК. В рамках статьи предметом обсуждения стали также часто встречающиеся на практике вопросы, например: опознающий заявляет, что может опознать лицо, потенциально совершившее преступление, однако не может обозначить индивидуализирующие признаки, достаточные для предъявления для опознания, либо описывает достаточные признаки для опознания, однако по тактическим соображениям проведение следственного действия нецелесообразно. В свете рассмотрения данных проблем авторами представлены конкретные предложения, направленные на повышение эффективности данного следственного действия и доказательственной значимости полученных в результате его проведения данных, а также способствующие правильной направленности практики.

Բանալի բառեր – *քննչական գործողություն, ճանաչման ներկայացմել, կրկնակի ճանաչում, նույնացում, քննարկում, հնարավորին չափ նման:*

Ключевые слова: *следственное действие, предъявление для опознания, повторное опознание, идентификация, восприятие, по возможности сходный.*

Key words: *investigative action, identification parade, re-identification, identification, perception, possibly similar.*